

MARCIN WAŁDOCH

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

ORCID: 0000-0002-8778-1780

ECHO NATURY: O POLITYCZNYCH SKUTKACH KATASTROFY NATURALNEJ W BORACH TUCHOLSKICH W 2017 ROKU

**The Echo of Nature: The Political Effects of the Natural Disaster
in the Tuchola Forest in 2017**

The impact of natural disasters on politics is well known around the world. However, this phenomenon has not been studied in Poland. The author tries to explain the political events and phenomena that are connected with the natural disaster that hit the Tuchola Forest on the night of 11 and 12 August 2017 from the perspective of the shock doctrine and the world-systems theory. The author makes a hypothesis that local political elites try to take over power and, thanks to the political capital gained after the August's disaster, they propose to establish a new municipality (Rytel) on the devastated area, against social interest. During the research, a number of political phenomena occurred, such as socio-political divisions in the Czersk municipality that determine the political preferences of the residents of Rytel and the municipality. It has been revealed that natural disasters are a catalyst of political conflicts in Poland.

Keywords: shock doctrine, natural disaster, climate change, political change.

WSTĘP

Źródłem tego artykułu są rzeczywiste wydarzenia. W nocy z 11 na 12 sierpnia 2017 r. przez Bory Tucholskie przeszła nawałnica, która dotkliwie zniszczyła lokalny ekosystem, a wcześniej przetoczyła się przez Polskę od strony Wrocławia. Leśnicy już w kilka dni po tym

dotkliwym dla natury zjawisku mówili, że była to największa katastrofa w historii Lasów Państwowych, instytucji istniejącej od 1924 r. Zniszczeniu uległ ekosystem na obszarze dziesiątków tysięcy hektarów w całej Polsce, ale najdotkliwiej ucierpiały tereny położone na styku województw kujawsko-pomorskiego i pomorskiego, a szczególnie na ziemi chojnickiej¹. Nawałnica była spowodowana silnymi wyładowaniami atmosferycznymi, które w 1978 r. dr Theodore Fujita z Uniwersytetu Chicagowskiego nazwał *bow echo*. Zjawisko to występowało już wcześniej w Polsce i spowodowało wielkie straty między innymi w Puszczy Piskiej 4 lipca 2002 r., tragedię na Mazurach 21 sierpnia 2007 r., nawałnice 11–12 września 2011 r., a ostatnim przykładem śmiertelnych możliwości *bow echo* była nawałnica w Borach Tucholskich 11–12 sierpnia 2017 r., w której wyniku życie straciło 6 osób, w tym, młode harcerki przebywające na obozie w pomorskim Suszku koło Rytle². Według autora niniejszego studium, ta katastrofa naturalna doprowadziła przedstawicieli lokalnej elity politycznej do ujawnienia ambitnego planu powołania gminy Ryteł z ziem sołectwa i wszczęcia przez tę grupę niezbędnej procedury prowadzącej do utworzenia gminy³. Inicjatywa powinna być uznana za cenną w ujęciu normatywnym, gdyż gmina, także w europejskim łańdźu unijnym, ma szczególne znaczenie w budowie obywatelskości. Jak pisał Alexis de Tocqueville:

Instytucje gminne są dla wolnych tym, czym dla nauki są szkoły podstawowe. Sprawiają, że wolność staje się dostępna dla ludu [...] bez pomocy instytucji gminnych naród może stworzyć sobie wolny rząd, lecz nie będzie w nim wolności.

Bezspornie społeczności lokalne są rdzeniem reżimu demokratycznego. Według Andrzeja Chodubskiego, czynnik obywatelski jest nieodzownym składnikiem pojęcia „samorząd terytorialny”, dzięki któremu społeczność lokalna staje się podmiotem władzy⁴. Status

¹ D. Gałązka, *Leśnicy o wicherze: to była największa katastrofa w historii Lasów Państwowych*, „Gazeta Wyborcza. Trójmiasto”, 14 sierpnia 2017, <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,22232131,lesnicy-o-wicherze-to-byla-najwieksza-katastrofa-w-historii.html> [dostęp: 4 maja 2018].

² M. Zawała, *Nawałnica, która przeszła przez Polskę to bow echo*, „Silesion”, 13 sierpnia 2017, <https://silesion.pl/nawalnica-ktora-przeszla-przez-polske-to-bow-echo-13-08-2017> [dostęp: 4 maja 2018].

³ (red), *Czy powstanie gmina Ryteł? Trwa zbieranie podpisów pod inicjatywą utworzenia komitetu*, „Chojnice.com”, 3 stycznia 2018, <http://www.chojnice.com/wiadomosci/teksty/Czy-powstanie-gmina-Ryteł-Trwa-zbieranie-podpisow-pod-inicjatywa-utworzenia-komitetu/20181> [dostęp: 28 kwietnia 2018].

⁴ A. Chodubski, *Spółeczeństwo obywatelskie i jego powołanie*, w: *Instytucje państwa a społeczeństwo obywatelskie*, red. A. Chodubski, L. Kacprzak, K. Pająk, Piła 2009, s. 173–174.

podmiotu władzy (w tym przypadku gminy w Polsce) niesie jednak ze sobą poważne zobowiązania, których nie są w stanie udźwignąć społeczności nieliczne, ubogie i to nie tylko materialnie, ale i kulturowo oraz społecznie. Niemniej na gruncie polskim na mocy art. 170 Konstytucji RP z 1997 r. przyznaje się członkom wspólnoty samorządowej prawo do decydowaniu o losie tej wspólnoty w drodze referendum lokalnego⁵.

ZAŁOŻENIA BADAWCZE

Problem badawczy stanowiła luka w stanie wiedzy o wpływie w Polsce niszczących sił natury na politykę w wymiarze lokalnym i ogólnopolskim. Choć obecny stan badań jest na tyle szeroki, że twierdzenie o takim wpływie można uznać za truizm, to jednak brakuje polskich studiów z zakresu nauk politycznych nad tymi zagadnieniami.

Celem badawczym pracy było wyjaśnienie przyczyn ujawnienia się aspiracji i ambicji do powołania gminy Rytel i związków, jakie katalizm w 2017 r. mógł mieć z rozbudzeniem aspiracji politycznych lokalnych elit politycznych, ekonomicznych, duchowych i symbolicznych. Hipotezą prowadzonego badania jest przypuszczenie, że lokalne elity polityczne dążą do „skoku po władzę”, a dzięki zdobytemu po nawałnicy kapitałowi politycznemu proponują nową gminę – wbrew interesowi społecznemu – na obszarze szczególnie dotkniętym katalizmem. Hipotezą pomocniczą prowadzonego badania jest przypuszczenie, że nawałnica w Borach Tucholskich w sierpniu 2017 r. była katalizatorem artykulacji głęboko zakorzenionych i ugruntowanych już wcześniej postaw politycznych.

Pytania badawcze:

- Dlaczego doszło do ujawnienia ambicji i aspiracji powołania gminy przez inicjatorów z sołectwa Rytel?
- Jakie są podstawy materialne do powołania gminy?
- W jakim stopniu mieszkańcy przyszłej gminy popierają inicjatywę jej powstania?
- W jaki sposób ewentualne powołanie nowej gminy może wpłynąć na politykę lokalną?
- Jaka formę przywództwa prezentują osoby, które należy zaliczyć do grupy inicjatywnej powołania nowej gminy Rytel?

⁵ Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*

- Jaki jest wpływ katastrof naturalnych na politykę w Polsce?
- Jakie były postawy polityczne mieszkańców Rytyla przed sierpniową nawałnicą?

Dla tak prowadzonego badania wykonano analizę ilościową i jakościową źródeł pierwotnych i wtórnych. W tym celu dokonano przeglądu prasy oraz tzw. nowych mediów w Internecie, ponadto wykorzystano prawo dostępu do informacji publicznej oraz zbiory danych ilościowych Głównego Urzędu Statystycznego i urzędów statystycznych z Gdańska i Szczecina oraz z Państwowej Komisji Wyborczej. Uzupełnieniem danych były wywiady prowadzone z mieszkańcami sołectwa Ryteł w latach 2017–2018. W badaniu posłużono się metodą kolejnych zbliżeń. Dla poszczególnych części analizy zastosowano zróżnicowane odwołania teoretyczne – od teorii doktryny szoku po teorię konfliktu centrum–peryferie.

ODWOŁANIA TEORETYCZNE: DOKTRYNA SZOKU I INNE UJĘCIA

Czym jest doktryna szoku? Spopularyzowane pojęcie przez Naomi Klein oznacza rozumienie procesów politycznych związanych z gwałtownym wdrażaniem porządku neoliberalnego w społeczeństwie dotkniętym jakąś katastrofą, anomią po traumatycznych przejściach. Jak sama Klein napisała w swojej ostatniej książce:

„Doktryną szoku” określam brutalną taktykę systematycznego wykorzystywania dezorientacji, jaka ogarnia społeczeństwo przeżywające wielki zbiorowy wstrząs – wojnę, zamach stanu, atak terrorystyczny, krach gospodarczy czy klęskę żywiołową – do przepychania radykalnych probiznesowych reform, nazywanych często „terapią szokową”⁶.

Choć Klein nie pisze w swoich pracach o doktrynie szoku jako o zjawisku lokalnym, a raczej jako o procesie globalnym (dając przykłady lokalnego jej działania), to w ocenie autora zasadnym jest posłużyć się tą właśnie teorią jako podstawą prowadzonego badania w odniesieniu do skali lokalnej i do społeczeństwa lokalnego. Doktryna szoku, odnosząc się do neoliberalizmu, odwoływała się jednocześnie do Szkoły Chicagowskiej Milтона Friedmana. Kanadyjska alterglobalistka cytuje tego ekonomistę:

⁶ N. Klein, *Nie to za mało. Jak stawić opór polityce szoku i stworzyć świat, jakiego nam trzeba*, przeł. M. Jedliński, Warszawa 2018, s. 10.

Tylko kryzys – prawdziwy lub domniemany – prowadzi do realnych zmian. A działania podejmowane w kryzysie zależą od tego, jakie pomysły dominują na rynku idei. To, jak sądzę, nasza najważniejsza funkcja: stwarzać alternatywy dla istniejących rozwiązań, mówić o nich i utrzymywać je przy życiu, aż pewnego dnia to, co politycznie niemożliwe, stanie się politycznie nieuniknione⁷.

Klein podaje wiele przykładów działania doktryny szoku, od Chile Pinocheta poprzez wskazanie na zachowanie społeczeństwa i władz amerykańskich po atak na World Trade Center 11 września 2001 r., i opisywanie działań korporacji amerykańskich, a dalej przez wkroczenie do Iraku i zarabianie miliardów dolarów na „wojnie z terroryzmem”⁸. Badaczka kontynuowała swoje rozważania, koncentrując się właśnie na oddziaływaniu środowiska na politykę, i w sprzężeniu zwrotnym, polityki na środowisko w kolejnej poczytnej książce pod tytułem *To zmienia wszystko*, gdzie wplotła ważnego aktora kreującego relację na linii ekosystem–polityka, czyli transnarodowe korporacje⁹. W ocenie autora ta perspektywa teoretyczna jest zasadna przez wzgląd na związany z katastrofami naturalnymi szok, który pozwala na wdrażanie nagłych zmian politycznych w zdezorientowanych społeczeństwach przez elity polityczne i gospodarcze w miejscach dotkniętych kataklizmami. Elity mogą w takich sytuacjach wykorzystywać dezorientację obywateli, ich strach, lęk i zagubienie oraz trudne położenie.

WPLYW KATASTROF NATURALNYCH NA POLITYKE

Kataklizmy mają wpływ na sytuację polityczną, dowodem tego są bogate świadectwa historii, kiedy to w wyniku działania sił natury dochodzi do głębokich zmian politycznych. Najbardziej jest to widoczne w przypadku działań wojennych, na przykład klęsk armii powstrzymanych przez siły natury. Taki los spotkał armie pragnące zająć Rosję, jak to próbował uczynić królewicz Władysław w latach 1617–1618¹⁰, Napoleon Bonaparte w 1812 r., Hitler w latach 1941–1945 lub wracając do dawniejszej historii, jak to było w przypadku Rzymu (ostra zima w Italii przetrzebiła wojska Hannibala). Wspominając o znaczeniu kataklizmów morskich w odniesieniu do sytuacji politycznej, można uznać wielki udział sił natury w przebiegu bitew

⁷ *Ibidem*, s. 183.

⁸ N. Klein, *The Shock Doctrine. The Rise of Disasters Capitalism*, New York 2007.

⁹ N. Klein, *To zmienia wszystko. Kapitalizm kontra klimat*, przeł. H. Jankowska, K. Markaruk, Warszawa 2016.

¹⁰ A. Majewski, *Moskwa 1617–1618*, Warszawa 2016.

morskich, po całkiem współczesne katastrofy tankowców na ocenach i morzach świata¹¹. Innym przejawem tego związku pomiędzy siłami natury a sytuacją polityczną pozostają wydarzenia i zjawiska społeczne, takie jak rasizm, uprzedzenia, nierówności społeczne, które ujawniły się w związku z huraganem Katrina z 2004 r.¹² Groza, jaką natura przenika ludzką cywilizację, przejawia się najczęściej w sytuacjach, w których ludzie ulegają całkowitemu zaskoczeniu atakiem żywiołu, jak choćby w trakcie tsunami na Oceanie Spokojnym i Oceanie Indyjskim w 2004 r., które wyzwoliło uspione konflikty polityczne, między innymi na Sri Lance i w Indonezji. Jednocześnie w wyniku tsunami i jego następstw ujawnił się pozytywny wpływ pomocy zewnętrznej na łagodzenie konfliktów w dotkniętych kataklizmem społecznościach. Niestety, jak wskazują specjaliści, w wyniku zmian klimatu do katastrof naturalnych w obszarach zaludnionych będzie dochodziło coraz częściej¹³.

W 2011 r. okazało się, że naturalne tsunami może się przeistoczyć w tsunami polityczne nie tylko w państwach rozwijających się, jak Indie, ale i w państwach wysoko rozwiniętych, bowiem już rok po tsunami, które dotknęło Japonię, swój urząd premiera musiał złożyć Naoto Kan oskarżany przez opozycję o brak odpowiednich reakcji po tsunami i wybuchu w elektrowni atomowej w Fukushima¹⁴. Obecnie, prawdopodobnie, najszerzej rozpoznawalny konflikt na świecie, czyli wojna w Syrii, wybuchła między innymi z powodu zmian klimatu, które niosą przecież wielką katastrofę ekologiczną. Pod osąd klimatologów trzeba oddać kwestię, czy katastrofą naturalną, czy spowodowaną działalnością człowieka była susza w Syrii, choć w tym względzie stanowiska epistemiczne będą głęboko zakorzenione ideologicznie. Do wojny w Syrii miały przyczynić się nawracające susze, a kraj ten jest, według ocen naukowców zajmujących się badaniami klimatu i jego wpływem na politykę, najświeższym, ale nie ostatnim państwem, w którym doszło do wybuchu społecznych niepokojów, a w konsekwencji do wojny na tle klimatycznym. Kolejnym na liście państw, w których miała się zmienić sytuacja polityczna w wyniku zmian kli-

¹¹ Największe katastrofy tankowców, „Portal Marynarski”, <http://portalmarynarski.pl/najwieksze-katastrofy-tankowcow/> [dostęp: 16 maja 2018].

¹² M. Wałdoch, *Teoria krytyczna jako metoda analizy politycznej*, „Świat Idei i Polityki” 2008, t. 8, s. 234–235.

¹³ N. Klitzsch, *Disaster politics or disaster of politics? Post-tsunami conflict transformation in Sri Lanka and Aceh, Indonesia*, „Cooperation and Conflict” 2014, vol. 49 (4), s. 554–557.

¹⁴ *Japan Prime Minister Naoto Kan survives challenge*, „BBC News”, 2 June 2011, <http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13624199> [dostęp: 12 maja 2018].

matu, był, jak się prognozowało w 2015 r., Jemen¹⁵. Rzeczywiście, wkrótce po głoszeniu tych prognoz wybuchła tam wojna domowa, która między innymi spowodowała brak dostępu do wody dla ponad 22 mln obywateli tego państwa¹⁶.

W Polsce zaś, niezapomniane pozostają reakcje polityków na kataklizmy dotyczące obywateli. Szczególnym przykładem są zapamiętane przez Polaków słowa byłego premiera RP Włodzimierza Cimoszewicza, który powiedział do poszkodowanych w powodzi w 1997 r., że: „trzeba być przezornym i trzeba się ubezpieczać”¹⁷. Wypowiedź ta była odebrana jako przejaw pychy i buty władzy oraz znak braku empatii liderów politycznych w obliczu doznanych strat i krzywdy przez poszkodowanych powodzią tysiąclecia. Jednocześnie w sposób pośredni żywioł znacząco wpłynął na sytuację polityczną w Polsce w 1997 r.

Dwadzieścia lat później, po nawałnicy w Borach Tucholskich, wojewoda pomorski Dariusz Drelich zapisał się podobną do Cimoszewicza reakcją w mediach, stwierdzając, w odpowiedzi na brak decyzji o stanie klęski żywiołowej, że: „Do zbierania gałęzi, do zamiatania liści nie będziemy wzywać wojska”¹⁸, co szokowało opinię publiczną w zderzeniu z rozmiarami szkód i strat. Podobnie jak w 1997 r. społeczna fala oburzenia doprowadziła wnet do odwołania ze stanowiska prominentnego polityka partii rządzącej. Drelich zachował swoje stanowisko, ale sytuacja polityczna po kataklizmie rozchwiała się na dobre nie tylko na Pomorzu, ale i w całej Polsce. Rekcje mediów nieprzychylnych partii rządzącej, takich jak TVN24 i RMF FM oraz „Gazety Wyborczej” i rozgłośni regionalnych, po nawałnicy doprowadzały do wzmacniania napięć i konfliktów społecznych, pogłębiania podziałów socjopolitycznych i polaryzowania grup społecznych na linii obywatel-władza i centrum-peryferie. Na tym gruncie pojawiły się lokalne postulaty w miejscowości Rytel, która jest wsią sołecką, o powołanie w Rytlu gminy wiejskiej. Wcześniej, przed nawałnicą z sierpnia 2017 r.,

¹⁵ I. Sample, *Global Warming contributed to Syria's 2011 uprising, scientists claim*, „The Guardian”, 2 March 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/02/global-warming-worsened-syria-drought-study> [dostęp: 15 maja 2018].

¹⁶ D. Nikbakht, S. McKenzie, *The Yemen war is the world's worst humanitarian crisis, UN says*, „CNN”, 3 April 2018, <https://edition.cnn.com/2018/04/03/middleeast/yemen-worlds-worst-humanitarian-crisis-un-intl/index.html> [dostęp: 15 maja 2018].

¹⁷ J. Gądek, *Premier, którego prawie zmyła wielka fala*, „Onet.wiadomosci.pl”, 19 maja 2010, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/premier-ktorego-prawie-zmyla-wielka-fala/7lpdk> [dostęp: 4 maja 2018].

¹⁸ F. Skowronek, *„Do zamiatania liści nie będziemy wzywać wojska”. Zaskakujące słowa wojewody pomorskiego*, <https://wiadomosci.wp.pl/do-zamiatania-lisci-nie-bedziemy-wzywac-wojska-zaskakujace-slowa-wojewody-pomorskiego-6155920524818561a> [dostęp: 4 maja 2018].

takich postulatów nie wysuwano. Nauki polityczne oferują sprzeczny zestaw wyjaśnień takich zjawisk, z jednej strony bowiem wskazuje się, że katastrofy naturalne powinny doprowadzić do spadku partycypacji politycznej obywateli w skutek uszczuplenia przede wszystkim zasobów ekonomicznych, z drugiej zaś strony pisze się, że katastrofy naturalne mogą być bodźcem do społecznego zaangażowania. Ujawnione zaś dane empiryczne świadczą o tym, że na przykład w wyniku powodzi w Niemczech w latach 2002 i 2013 odnotowano znacznie niższą frekwencję wyborczą¹⁹. Niewątpliwie inicjatywa powołania gminy Rytel na obszarze dotkniętym skutkami katastrofy naturalnej wymaga albo wzrostu zaangażowania społecznego grup ludności, albo poszczególnych liderów życia politycznego. W związku z położeniem geograficznym Polski i charakterystyką jej środowiska, znajduje się ona w grupie państw świata o najniższym stopniu zagrożenia wystąpieniem katastrof naturalnych²⁰. Tym samym można wnioskować, że kwestie środowiskowe rzadko będą wpływały na sytuację polityczną z taką siłą, jak w przypadku nawałnicy w Borach Tucholskich, choć w perspektywie narastania częstotliwości katastrof naturalnych na całym świecie, także Polska może być terenem kolejnych kataklizmów. Ta globalna tendencja do wzrostu częstotliwości katastrof naturalnych jest już powszechnie znana, a w 2017 r., według członków World Economic Forum, katastrofy naturalne zostały wskazane na pierwszym miejscu wśród zagrożeń bezpieczeństwa państw²¹. Także wizje przyszłości nie są wolne od silnego wpływu katastrof naturalnych na politykę²².

ZACHOWANIA WYBORCZE I POSTAWY POLITYCZNE

Spoleczne i polityczne zaangażowanie mieszkańców sołectwa Rytel przejawia się między innymi poziomem frekwencji wyborczej w ostatnich wyborach samorządowych (2014), parlamentarnych (2015) i prezydenckich (2015). Autor określił na podstawie analizy wyników wy-

¹⁹ L. Rudolph, P.M. Kuhn, *Natural Disasters and Political Participation: Evidence from the 2002 and 2013 Floods in Germany*, „German Politics” 2018, t. 27.

²⁰ *Zaskakujące miejsce Polski w raporcie o klęskach. Naukowcy sporządzili listę ryzyka katastrof naturalnych*, TVN Meteo, 15 września 2016, <https://tvnmeteo.tvn24.pl/informacje-pogoda/swiat,27/zaskakujace-miejsce-polski-w-raporcie-o-klaskach,211744,1,0.html> [dostęp: 12 maja 2018].

²¹ A. Morales, *These are the biggest global risks for 2017*, <https://www.bloomberg.com/politics/graphics/2017-wef-global-risks/> [dostęp: 24 maja 2018].

²² H. Walzer, *Wojny klimatyczne: za co będziemy zabijać w XXI wieku?* przeł. M. Sutowski, Warszawa 2010, *passim*.

borczych preferencje polityczne rytlan. W wyborach do rady gminy w 2014 r. w komisjach obwodowych zlokalizowanych w Rytle o numerach 9 i 10 była najniższa frekwencja w całej gminie Czersk i wynosiła odpowiednio: 46,21% i 43,42% (średnio więc wyniosła 44,82%), wobec średniej frekwencji na terenie gminy wynoszącej 55,03%. Podobnie w Rytle prezentowała się frekwencja w wyborach na burmistrza gminy miejsko-wiejskiej Czersk w 2014 r., kiedy to we wskazanych komisjach obwodowych odnotowano frekwencję w I turze: 46,34% i 43,42% (frekwencja dla Rytle 44,88%), wobec średniej frekwencji w gminie na poziomie 54,94%²³. Interesujące jest zaś to, że kandydatka na burmistrza gminy Czersk Jolanta Fierek zdobyła w Rytle wyraźne poparcie, wygrywając ze swoimi konkurentami w 2014 r., i uzyskując tam wynik (według wyników komisji obwodowych nr 8 i 9) 38,28%²⁴. Natomiast na terenie gminy Czersk Fierek uzyskała wynik dużo wyższy wynoszący 55,36%²⁵.

W wyborach prezydenckich w 2015 r. w pierwszej turze w Rytle w komisjach obwodowych nr 8 i 9 odnotowano frekwencję na poziomie 45,22% i 41,51% (średnia 43,36%), wobec średniej dla gminy Czersk 45,31%. W pierwszym głosowaniu w gminie Czersk zwyciężył Andrzej Duda, uzyskując 39,70%, wobec 37,47% głosów na Bronisława Komorowskiego²⁶, w Rytle odpowiednio dla Dudy 34,31% i dla Komorowskiego 39,92%²⁷. Trzeci wynik uzyskał Paweł Kukiz, osiągając 17,93% ważnie oddanych głosów²⁸. W drugim głosowaniu odnotowano wyniki w komisji obwodowej nr 8: 46,81% Duda i 53,19% Komorowski, w komisji obwodowej nr 9: 49,77% Duda i 50,23% Komorowski. Wyniki w Rytle: Komorowski 51,71%, Duda 48,29%, wobec wyników tych kandydatów w gminie Czersk: Duda 50,87%, Komorowski 49,13%²⁹.

W wyborach do Sejmu RP w 2015 r. frekwencja na terenie Rytle według danych komisji obwodowych nr 8 i 9 wyniosła 46,84%

²³ PKW, Wybory samorządowe 2014, http://samorzad2014.pkw.gov.pl/359_Rady_gmin/0/220204 [dostęp: 12 maja 2018].

²⁴ PKW, Wybory samorządowe 2014, http://samorzad2014.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/17896/wbp1_1, http://samorzad2014.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/17897/wbp1_1 [dostęp: 18 maja 2018].

²⁵ PKW, Wybory samorządowe 2014, http://samorzad2014.pkw.gov.pl/360_Wybory_Burmistrza_-_I_tura/0/220204 [dostęp: 18 maja 2018].

²⁶ PKW, Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015, http://prezydent2015.pkw.gov.pl/319_Pierwsze_glosowanie/220204 [dostęp: 12 maja 2018].

²⁷ PKW, Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015, http://prezydent2015.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/18209 [dostęp: 12 maja 2018].

²⁸ PKW, Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015, http://prezydent2015.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/18209 [dostęp: 14 maja 2018].

²⁹ PKW, Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2015, http://prezydent2015.pkw.gov.pl/325_Ponowne_glosowanie/220204 [dostęp: 12 maja 2018].

i 41,00% (średnia dla Rytle 43,92%), zaś średnia dla gminy Czersk była na poziomie 44,30%³⁰. W gminie Czersk w wyborach parlamentarnych do Sejmu RP w 2015 r. zwyciężył PiS z wynikiem 42,55% wobec PO z wynikiem 28,48%, natomiast w Rytle w dwu komisjach obwodowych odnotowano wyniki: w obwodzie nr 8 PiS 40,88%, PO 29,42% oraz w obwodzie nr 9 PiS 36,70%, PO 23,40%. Średni wynik dla PiS wyniósł więc w Rytle 38,79%, a dla PO 26,41%³¹.

TABELA 1

Postawy polityczne mieszkańców Rytle w wyborach różnego szczebla w latach 2014–2015 na tle postaw mieszkańców gminy Czersk (w %)

Rodzaj wyborów	Rytel (obwody głosowania nr 8 i 9)			
Wybory samorządowe 2014	Frekwencja 44,82			
	Frekwencja	Duda	Komorowski	Kukiz
Wybory prezydenckie 2015 I głosowanie	43,36	34,31	37,47	17,93
Wybory prezydenckie 2015 II głosowanie	52,72	48,29	50,23	X
Wybory powszechne do Sejmu RP 2015	Frekwencja 43,92	PO 26,41	PiS 38,79	Kukiz '15 9,86
	Gmina Czersk			
Wybory samorządowe 2014	Frekwencja 55,03			
	Frekwencja	Duda	Komorowski	Kukiz
Wybory prezydenckie 2015 I głosowanie	45,31	39,70	37,47	15,47
Wybory prezydenckie 2015 II głosowanie	52,32	48,29	51,71	X
Wybory powszechne do Sejmu RP 2015	Frekwencja 44,30	PO 28,48	PiS 42,55	Kukiz '15 8,21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Jak wynika z przedstawionych danych, mieszkańcy Rytle wykazują nieco inne postawy polityczne, aniżeli pozostali mieszkańcy gminy. O ile obecna burmistrz Fierek uzyskała dość wysoki wynik w trakcie wyborów w 2014 r. w samym Rytle, to był on jednak o wiele niższy niż w całej gminie. Podobnie też w wyborach prezydenckich w 2015 r. gmi-

³⁰ PKW, Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015, <http://parlament2015.pkw.gov.pl/Frekwencja/220204> [dostęp: 12 maja 2018].

³¹ PKW, Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2015, http://parlament2015.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/101820; http://parlament2015.pkw.gov.pl/321_protokol_komisji_obwodowej/101819 [dostęp: 12 maja 2018].

na Czersk, jako ogół głosujących mieszkańców, zagłosowała za Dudą, natomiast rytlanie opowiedzieli się za Komorowskim. Zauważalne jest też w Rytle niższe zaangażowanie w proces wyborczy, świadczy o tym niska na tle gminy frekwencja wyborcza. Istotne są też inne różnice, jak to, że w Rytle ugrupowanie Kukiza³² uzyskiwało, podobnie jak on sam, w trakcie wyborów prezydenckich wynik wyższy od tego, który odnotował w całej gminie Czersk. Stąd można wnioskować, że na terenie gminy Czersk po uderzeniu nawałnicy w sierpniu 2017 r., doszło nie do kooperacji i niwelacji wcześniejszych konfliktów politycznych, ale to właśnie kataklizm zadziałał jak katalizator do ponownego ujawnienia się istniejącego i silnie ugruntowanego antagonizmu pomiędzy grupami społecznymi, a nawet jednostkami o różnych afiliacjach politycznych, pomimo że sami mieszkańcy Rytle wspominają czas po nawałnicy jako okres kooperacji wszystkich ze sobą bez względu na poglądy polityczne³³. Ujawnienie się antagonizmów międzygrupowych nie zniwelowało stanu szoku w społeczności lokalnej.

KONFLIKT CENTRUM–PERYFERIE

O konflikcie na linii centrum–peryferie autor pisze w odniesieniu do propozycji Steina Rokkana. Według Rokkana, polityka centrum–peryferie wiąże się z próbami narzucania peryferiom standardów życia politycznego przez centrum, także w aspektach kulturowych. Natomiast peryferie podejmują próby rekompensacji stosunku zależności poprzez poszukiwanie ścieżek prowadzących do zwiększania obszaru swojej politycznej autonomii³⁴. Wielowymiarowość konfliktu pomiędzy centrum a peryferiami przejawiała się w kwestii utrzymania prawidłowego przepływu informacji pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za proces zarządzania kryzysowego³⁵. Innym polem konfliktu znajdującym odzwierciedlenie w niedawnej przeszłości w Rytle był obszar polityki historycznej³⁶. Wymiar konfliktu centrum–peryferie był silnie

³² Interesująca eksplanacja myśli politycznej i korzeni ideowych Pawła Kukiza w artykule: P. Malendowicz, *Reminescencja kontestacji młodzieżowej, czyli czego chce Paweł Kukiz*, „Transformacje” 2017, s. 294–311.

³³ Wywiad z mieszkańcem Rytle, maj 2018, archiwum autora.

³⁴ T. Zarycki, *Interdyscyplinarny model stosunków centro-peryferijnych*, „Propozycje Teoretyczne. Studia Regionalne i Lokalne” 2007, nr 1/(27), s. 5–26.

³⁵ Internet: <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/przeplyw-informacji-po-nawalnicy-we-wsiach-rytel-i-suszek,764943.html> [dostęp: 15 maja 2018].

³⁶ A. Kłaman, *Rytlanie nie zgadzają się na zmianę nazwy. Czorszczanie zmieniają?* „Gazeta Pomorska”, 9 czerwca 2017, <http://www.pomorska.pl/wiadomosci/chojnice/a/rytlanie-nie-zgadza-sie-na-zmiane-nazwy-czorszczanie-zmienia,12161808/>.

prezentowany w dyskursie publicznym tuż po nawałnicy. Wokół katastrofy z Rytla ogniskował się konflikt krajowej sceny politycznej, gdzie przedstawiciele opozycji, np. z PO, próbowali się prezentować jako śpieszący z pomocą ludziom, którzy byli rzekomo pozostawieni sami sobie. Taką narrację starał się narzucić Adam Szejnfeld³⁷. Natomiast lokalni politycy w Rytlu, związani z PO lub jej satelitami politycznymi oraz z grupą sołtysa Łukasza Ossowskiego, atakowali w dyskursie medialnym rząd Zjednoczonej Prawicy, wskazując, że państwo zawiodło i taka narracja utrwaliła się w świadomości Polaków³⁸. Istotne dla ugruntowania takiej świadomości być może były wypowiedzi Ossowskiego, który mówił we wrześniu 2017 r., że: „W tamtym momencie byliśmy zdani sami na siebie”, a na pytanie o to, czy państwo go rozczarowało, odpowiedział: „Moje państwo Ryteł mnie nie zawiodło”³⁹. Zarzucono władzom centralnym, że nie wprowadziły stanu klęski żywiołowej, że nie nadesłały wojska, nie partycypowały w kosztach⁴⁰ i wreszcie, że nie wspierały samorządów terytorialnych dotkniętych nawałnicą⁴¹. Jest to jednak nieprawda w zderzeniu z faktami, które znajdują odzwierciedlenie w dokumentacji. Otóż w akcji usuwania skutków nawałnicy – między innymi powalonych drzew z rzeki Brdy, która groziła wylaniem – brali udział żołnierze Wojska Polskiego, a samorządy terytorialne, pomimo braku stanu klęski żywiołowej, nie zostały obciążone kosztami za działania Wojska Polskiego ani innych instytucji państwowych, taką informację autor uzyskał ze Starostwa Powiatowego w Chojnicach i z Urzędu Miejskiego w Czernsku. Łączne zaś koszty, które poniósł powiat chojnicki od sierpnia 2017 r. do

³⁷ Notujemy..., Szejnfeld: „*Pomaska do Rytla wiozła pomoc, u Macierewicza nie było nawet butelki wody*”. Andruszkiewicz: „*Skończmy z tą piaskownicą*”, „wpolityce.pl”, 18 sierpnia 2017, <https://wpolityce.pl/polityka/353811-szejnfeld-pomaska-do-rytla-wiozla-pomoc-u-macierewicza-nie-bylo-nawet-butelki-wody-andruszkiewicz-skonczmy-z-ta-piaskownica> [dostęp: 24. maja 2018].

³⁸ J. Kurski, *Prawdziwa władza jest w Rytlu*, „Gazeta Wyborcza”, 19 sierpnia 2017, <http://wyborcza.pl/7,75968,22250123,prawdziwa-wladza-jest-w-rytlu.html> [dostęp: 6 czerwca 2018].

³⁹ MA, *Sołtys Rytla: Państwo Ryteł zdało egzamin, ale Państwo Polskie nie radzi sobie w obliczu kataklizmów*, Radio ZET, 4 września 2017, <https://www.radiozet.pl/Radio/Programy/Gosc-Radia-ZET/Sołtys-Rytla-Panstwo-Ryteł-zdało-egzamin-ale-Panstwo-Polskie-nie-radzi-sobie-w-obliczu-kataklyzmów> [dostęp: 6 czerwca 2018].

⁴⁰ Koszty, jakie poniosło Wojsko Polskie na usuwanie skutków kataklizmu z 11 na 12 sierpnia 2017 r., wyniosły blisko 812 tys. złotych, w tym: 123 tys. w województwie kujawsko-pomorskim; 680 tys. w województwie pomorskim; 9 tys. w województwie wielkopolskim. Zob. Odpowiedź na zapytanie autora o dostęp do informacji publicznej udzielona z Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych 12 czerwca 2018, archiwum autora.

⁴¹ P. Kalisz, *Kolejny wójt domaga się wprowadzenia stanu klęski żywiołowej. Wojewoda pomorski pozostaje niewzruszony*, „naTemat”, 16 sierpnia 2017, <http://natemat.pl/215103,kolejny-wojt-domaga-sie-wprowadzenia-stanu-klęski-zywiołowej-wojewoda-pomorski-pozostaje-niewzruszony> [dostęp: 6 czerwca 2018].

30 kwietnia 2018 r. w związku z usuwaniem skutków nawałnicy na terenie powiatu chojnickiego, wyniosły 3 681 240 zł, zaś dla gminy Czersk był to koszt za analogiczny okres 7 599 667,27 zł. Z czego w przypadku gminy Czersk 1 536 050 zł to środki z budżetu państwa na wypłaty świadczeń dla mieszkańców, na ten sam cel gmina Czersk przeznaczyła 595 300 zł⁴². Postawa lokalnych samorządowców musi zastanawiać tym bardziej, że otrzymali szeroki strumień wsparcia finansowego od innych jednostek samorządu terytorialnego z całej Polski solidaryzujących się z dotkniętymi nawałnicą na terenie powiatu chojnickiego⁴³.

MOŻLIWOŚCI REALIZACJI POSTULATU POWOŁANIA GMINY RYTEL

Rytel był gminą w innej rzeczywistości systemowej i ustrojowej w latach 1934–1956 i 1973–1976, podobnie jak inne małe miejscowości ziemi chojnickiej, takie jak Ogorzeliń. W 1976 r. gmina Rytel została włączona do gminy Czersk⁴⁴. Utworzenie nowej gminy, na podstawie Ustawy o samorządzie gminnym, leży w kompetencji Rady Ministrów, która podejmuje odpowiednią decyzję na wniosek zainteresowanej rady gminy lub gmin, z których wydziela się teren pod nową gminę. Jeśli granice nowej gminy naruszają granice powiatów lub województw, stanowisko w sprawie jej utworzenia muszą zająć też odpowiednie rady tych jednostek samorządu terytorialnego. Utworzenie gminy wymaga przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami gmin. Nadto utworzenie nowej gminy wymaga opinii wojewody województwa, na którego obszarze tworzy się nową jednostkę. Ewentualne zmiany, czyli utworzenie lub likwidacja gminy, wchodzi w życie z dniem 1 stycznia. Ważnym aspektem tworzenia nowej gminy jest referendum lokalne, o którego przeprowadzeniu decyduje wojewoda. Dla wojewody w działaniach przedreferendalnych istotne są dwa czynniki, czyli (1) kryterium dochodów podatkowych w przeliczeniu na mieszkańca przyszłej gminy oraz (2) liczba mieszkańców gminy, która nie może

⁴² Odpowiedź na zapytanie autora o informację publiczną ze Starostwa Powiatowego w Chojnicach z dnia 6 czerwca 2018; Odpowiedź na zapytanie autora o informację publiczną z Urzędu Miejskiego w Czersku z dnia 5 czerwca 2018, archiwum autora.

⁴³ dap, *Solidarne samorzady. Coraz więcej władz lokalnych wspomaga gminy poszkodowane przez nawałnice*, „Serwis Samorządowy PAP”, 31 sierpnia 2017, http://samorzad.pap.pl/depesze/wiadomosci_pap/176930/ [dostęp: 6 czerwca 2018].

⁴⁴ *Dzieje ziemi i powiatu chojnickiego*, t. II: *Kalendarium ziemi chojnickiej*, red. J. Knopek, Chojnice 2010, s. 200, 205.

być mniejsza niż najmniejszej gminy w Polsce. Kryterium podatkowe określa zaś zasadę, że w nowo utworzonej gminie dochód podatkowy w przeliczeniu na mieszkańca nie może być niższy aniżeli najniższe dochody podatkowe na mieszkańca ustalone dla poszczególnych gmin w Polsce, zgodnie z ustawą z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego⁴⁵. Odnosząc więc obecny stan wiedzy do wymienionych kryteriów, należy wskazać, że powiat chojnicki, w którym leży gmina Czerniewice i sołectwo Rytel, w 2017 r. zamieszkiwało 96 952 osoby, zaś gęstość zaludnienia wynosiła 71 os./km². Takie dane plasowały powiat chojnicki na 88. miejscu wśród powiatów w Polsce pod względem liczby ludności⁴⁶. Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r., gmina Czerniewice była zamieszkała przez 21 563 mieszkańców, z tego 62,1% było w wieku produkcyjnym. Gmina zajmowała powierzchnię 380,1 km². Sołectwo Rytel zamieszkiwało 2452 osoby, te w wieku produkcyjnym stanowiły 62,7% ludności Rytla. Wysoka zaś jest dynamika wzrostu liczby ludności w Rytlu, która według statystyk z 2011 r., nieprzerwanie rosła od 1998 r.⁴⁷ 31 grudnia 2017 r. wieś Rytel zamieszkiwało 2105 osób, zaś sołectwo Rytel 2699 osób⁴⁸. W 2016 r. w gminie Czerniewice zamieszkiwało 21 563 osoby, więc tyle samo, co w 2011 r. Ludność w wieku produkcyjnym to 61,1% mieszkańców gminy w 2016 r. Lesistość w gminie Czerniewice wynosiła 63,2% i była wyższa niż w powiecie chojnickim, gdzie lesistość wynosiła 51,5%. Na 1000 mieszkańców liczba osób pracujących wynosiła 163 wobec 205 dla powiatu chojnickiego⁴⁹, natomiast 156 na 1000 osób w gminie wiejskiej Chojnice⁵⁰ i odpowiednio 284 w mieście Chojnice⁵¹. Najmniejsza gmina w Polsce

⁴⁵ Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95, Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym; Dz.U. 2010, nr 80, poz. 526 i nr 127, poz. 857, Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2017 r.*, Warszawa 2017, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekroju-terytorialnym-w-2017-r-,7,14.html> [dostęp: 31 maja 2018].

⁴⁷ *Wieś Rytel w liczbach*, „Polska w Liczbach”, http://www.polskawliczbach.pl/wies_rytel [dostęp: 31 maja 2017].

⁴⁸ Odpowiedź na zapytanie autora o informację publiczną z Urzędu Miejskiego w Czerniewicach z dnia 4 czerwca 2018, archiwum autora.

⁴⁹ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017*. Gmina miejsko-wiejska Czerniewice, http://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_chojnicki/czerniewice.pdf [dostęp: 31 maja 2018].

⁵⁰ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017*. Gmina wiejska Chojnice. Powiat chojnicki, http://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_chojnicki/chojnice-w.pdf [dostęp: 31 maja 2018].

⁵¹ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017*. Gmina miejska Chojnice. Powiat chojnicki, http://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_chojnicki/chojnice-m.pdf.

pod względem obszaru to gmina Górowo Iławieckie w województwie warmińsko-mazurskim i ma ona powierzchnię 332 ha (3,32 km²)⁵². Natomiast pod względem liczby mieszkańców najmniej liczną gminą w Polsce 31 grudnia 2015 r. była gmina Krynica Morska w województwie pomorskim, licząca około 1300 mieszkańców⁵³. Stąd można uznać, że projektowana gmina Rytel spełniłaby wymóg prognozy minimalnej ludności, bowiem liczba mieszkańców sołectwa Rytel jest wyższa od najmniej ludnej gminy, a nadto obszar sołectwa Rytel (inne sołectwa nie wyraziły chęci akcesu do planowanej gminy Rytel) jest większy od najmniejszej gminy i jest to dokładnie 87,54 km²⁵⁴.

Przechodząc zaś do drugiego kryterium, odnoszącego się do podstawowych dochodów podatkowych na jednego mieszkańca gminy, według danych GUS z *Podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy przyjętych do obliczania subwencji wyrównawczej na 2017 r.*, w gminie Czersk taki dochód wynosił na 1 mieszkańca gminy 971,06 zł i był niższy aniżeli w gminie wiejskiej Chojnice (1 293,74 zł) i gminie miejskiej Chojnice (1 346,61 zł). Wskaźnik Gg dla kraju wyniósł w 2017 r. 1 596,67 zł. Minimalny wyniósł 442,77 zł dla gminy Radgoszcz, zaś maksymalny dla gminy Kleszczów 34 825,79 zł⁵⁵. Na terenie powiatu chojnickiego znajduje się już jedna niewielka gmina. Jest to gmina Konarzyny, która liczyła w 2016 r. 2265 mieszkańców, na 1000 osób było zaledwie 136 osób pracujących, a przekładało się to na 309 pracujących w całej gminie przy obciążeniu demograficznym sięgającym 60 osób na 100 osób. Natomiast podstawowy dochód podatkowy wynosił w gminie Konarzyny w 2017 r. 1263,77 zł⁵⁶.

⁵² *Gminy najmniejsze pod względem powierzchni*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/gminy-najmniejsze-pod-wzgle-dem-powierzchni/> [dostęp: 31 maja 2018].

⁵³ *Gminy o najmniejszej liczbie ludności*, <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/gminy-o-najmniejszej-liczbie-ludnosci-276/> [dostęp: 31 maja 2018].

⁵⁴ Odpowiedź na zapytanie autora o informacje publiczną z Urzędu Miejskiego w Czersku z dnia 5 czerwca 2018, archiwum autora.

⁵⁵ *Wskaźnik dochodów podatkowych dla poszczególnych gmin, powiatów i województw na 2017 r.*, Wskaźnik G – podstawowych na 1 mieszkańca gminy przyjętych do obliczania subwencji wyrównawczej na 2017 r., https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzety-jednostek-samorzadu-terytorialnego/kwoty-i-wskazniki/-/asset_publisher/RJc8/content/wskazniki-dochodow-podatkowych-dla-poszczegolnych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2017-r?_101_INSTANCE_RJc8_redirect=http%3A%2F%2Fwww.mf.gov.pl%2Fministerstwo-finansow%2Fdzialalnosc%2Ffinanse-publiczne%2Fbudzety-jednostek-samorzadu-terytorialnego%2Fkwoty-i-wskazniki%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_RJc8%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1.

⁵⁶ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017*. Gmina wiejska Konarzyny, http://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portrety_gmin/powiat_chojnicki/konarzyny.pdf [dostęp: 31 maja 2018].

W Rytle podjęto odpowiednie działania zmierzające do powołania gminy Ryteł, między innymi zebrano ponad 1500 podpisów pod wnioskiem o odłączenie się Rytle od gminy Czersk, czyli wnioszek taki poparło ponad 70% uprawnionych do głosowania z Rytle⁵⁷. Niestety gminy niewielkie może spotkać los podobny do tego, jaki spotkał Ostrowice w woj. zachodniopomorskim. Ostatnio zapadła decyzja, że gmina Ostrowice, licząca około 2500 mieszkańców, zostanie zlikwidowana przez wzgląd na jej zadłużenie. Gmina przestała istnieć w styczniu 2019 r.⁵⁸ Dla tej gminy podstawowy dochód podatkowy na 1 mieszkańca wyniósł według danych z 2017 r. 1019,14 zł⁵⁹, natomiast jej powierzchnia to około 150 km²⁶⁰. Autor nie zdołał uzyskać danych o wartości podstawowego dochodu podatkowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Rytle bądź na terenie sołectwa Ryteł, bowiem wskaźnik ten jest corocznie liczony jedynie dla gmin, powiatów i województw, ale nie dla sołectw i miejscowości⁶¹. Jednak kierując się wskaźnikiem dla gminy Czersk należy wnioskować, że dochód ten nie jest niższy aniżeli najniższa jego wartość w Polsce, ale jest prawdopodobnie niższy niż w gminie Czersk. Realia Rytle nie są sprzyjające, bowiem nie ma w tej miejscowości nawet stacji paliw.

Kapitał społeczny i gospodarczy prezentuje się w Rytle w następujący sposób: jest jedna biblioteka publiczna z księgozbiorem około 10 tys. woluminów. Życie kulturalne prowadzone jest przez około 40 osób należących do różnych grup artystycznych, tanecznych, ludowych. Statystycznie zaś około 200 osób jest zapisanych do różnego rodzaju klubów i sekcji: plastycznych, filmowych, literackich. W 2017 r.

⁵⁷ D. Kępa, *Ryteł oddzieli się od gminy Czersk? Jest decyzja o wszczęciu odpowiedniej procedury*, Radio Gdańsk, 16 lutego 2018, <https://radiogdansk.pl/wiadomosci/item/72540-rytel-oddzieli-sie-od-gminy-czersk-jest-decyzja-o-wszczeciu-odpowiedniej-procedury/72540-rytel-oddzieli-sie-od-gminy-czersk-jest-decyzja-o-wszczeciu-odpowiedniej-procedury> [dostęp: 25 maja 2018].

⁵⁸ ps//bgr, *Pierwsza w Polsce gmina bankrut zniknie z map. Obawy mieszkańców*, TVN24bis, 18 maja 2018, <https://tvn24bis.pl/z-kraju/74/ostrowice-znikna-z-map-obawy-mieszkanow,838210.html> [dostęp: 18 maja 2018].

⁵⁹ *Wskaźnik dochodów podatkowych dla poszczególnych gmin, powiatów i województw na 2017 r., Wskaźnik G – podstawowych na 1 mieszkańca gminy przyjętych do obliczania subwencji wyrównawczej na 2017 r.*, https://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne/budzety-jednostek-samorzadu-terytorialnego/kwoty-i-wskazniki/-/asset_publisher/RJc8/content/wskazniki-dochodow-podatkowych-dla-poszczegolnych-gmin-powiatow-i-wojewodztw-na-2017-

⁶⁰ *Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017*, Urząd Statystyczny w Szczecinie, https://szczecin.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_zachodniopomorskie/portrety_gmin/powiat_drawski/gmina_wiejska_ostrowice.pdf [dostęp: 31 maja 2017].

⁶¹ Odpowiedź na zapytanie autora o informację publiczną z Pomorskiego Ośrodka Badań Regionalnych Urzędu Statystycznego w Gdańsku z dnia 14 czerwca 2018, archiwum autora.

na terenie Rytla były 2 spółki handlowe z kapitałem zagranicznym, ogółem spółek handlowych było 11. Około 200 osób prowadziło własną działalność gospodarczą w 2017 r., z czego najwięcej, bo około 25% działalność z sekcji G PKD 2007, czyli handel hurtowy i detaliczny (44 podmioty), oraz działalność z sekcji F PKD, czyli budownictwo stanowiące około 25% (42 podmioty). Znacznie mniej, bo około 12% przedsiębiorców działało w zakresie sekcji C PKD, czyli przetwórstwa przemysłowego. Największa część przedsiębiorców (222 podmioty) zatrudniała do 9 osób, od 10–49 – 7 podmiotów, a ponad 49 osób – jeden podmiot gospodarczy⁶².

Postawa mieszkańców sąsiednich sołectw reprezentowana przez sołtysów Gutowca, Krzyża i Zapędowa była krytyczna wobec powstania mowej gminy, przede wszystkim sołtysi zwracali uwagę na brak dużych zakładów pracy w Rytle oraz podkreślali, że lepsze perspektywy dla mieszkańców są w większej gminie, jaką jest Czersk. Sołtys Zapędowa stwierdził nawet, że:

[...] pomysł utworzenia gminy Rytel i odłączenia się od gminy Czersk jest tak samo dobry jak wyjście Polski z Unii Europejskiej – oczywiście jestem przekonany, że to złe rozwiązanie.

Sołtys Gutowca uznał za główny problem relacje z burmistrz Czerska, które, według niego, stoją na przeszkodzie dobrej współpracy i pchają go do popierania pomysłu powołania gminy Rytel, ale nie był entuzjastą tej idei i również opowiadał się za pozostaniem w gminie Czersk przy zmianie lokalnego włodarza po wyborach samorządowych w 2018 r.⁶³

Oceniając przytoczone dane, należy stwierdzić, że plany utworzenia gminy Rytel na gruncie formalnoprawnym, spełniają kryterium wielkości planowanej gminy, ale być może nie spełniają kryterium dochodowego, co może znaleźć swoje odbicie w analizie, którą zobligowany jest wykonać wojewoda pomorski⁶⁴, jeśli inicjatorzy bądź wła-

⁶² Bank Danych Lokalnych GUS, jednostka terytorialna Rytel, [www. bdl.stat.gov.pl](http://www.bdl.stat.gov.pl) [dostęp: 31 maja 2018].

⁶³ (red), *Czy do gminy Rytel będą chciały przyłączyć się inne sołectwa?* „Wizjalokalna.pl”, 5 grudnia 2017, <http://www.wizjalokalna.pl/article.php?id=18385> [dostęp: 31 maja 2018].

⁶⁴ Niestety – co podkreśla linia orzecznicza treści przepisów art. 4c ust. 3 Ustawy o samorządzie gminnym – przepisy w obecnym brzmieniu nie pozwalają na stwierdzenie, jaki podmiot ma występować do wojewody o dokonanie analizy zgodnie z przywołanym art. 4 c ust. 3. Ustawodawca nie wskazał też terminu, w którym wojewoda powinien dokonać rzeczowej analizy. Zob. *Sposób i przesłanki podjęcia uchwały odmawiającej przeprowadzenia referendum lokalnego*, Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z siedzibą w Lublinie z dnia 29 grudnia 2011 r. III SA/Lu 750/11.

dze gminy Czersk wystąpią o taką analizę. Obecnie bowiem żaden wniosek o wykonanie przedmiotowych analiz w ogóle do wojewody nie wpłynął⁶⁵, co w świetle orzecznictwa sytuuje inicjatywę z Rytle na przegranej pozycji z przyczyn formalnoprawnych. Bez takiej analizy nie można bowiem przeprowadzić referendum o utworzeniu gminy. Ryteł byłby gminą większą od najmniejszej i bogatszą od najbiedniejszej gminy, ale jednocześnie byłby być może najbiedniejszą gminą w powiecie chojnickim, biedniejszą też niż Czersk.

IDOL CZY POPULISTYCZNY PRZYWÓDCA CHARYZMATYCZNY?

Po nawałnicy pisano o wywołanym nią konflikcie pomiędzy burmistrz Czerska Jolantą Fierek, a sołtysiem Łukaszem Ossowskim, jednak nie zwrócono dotąd uwagi na ważny aspekt, który prawdopodobnie rzutował na postawy rytlan wobec pani burmistrz⁶⁶. Otóż już w czasie wyborów samorządowych okazało się, że nie będzie się ona cieszyć w Rytle takim samym uznaniem jak w pozostałych częściach gminy. Uzyskała bowiem w Rytle, co zaprezentowano wcześniej, wynik o około 20% niższy aniżeli ten, który miała w całej gminie Czersk. Nie bez znaczenia dla zrozumienia fenomenu Ossowskiego jest kategoria populizmu. To bowiem populizm zapowiada ideę zmiany. Cytując z klasycznego podręcznika doktryn politycznych:

Zmiany populistyczne unikają przeintelektualizowanego profesjonalizmu technokratów, rutyny zawodowych reformatorów i obłudy płatnych rewolucjonistów. Są dziełem nawiedzonych idea zmian mas ludowych, zniecierpliwionych powolnością działania władz państwowych, które nie są zdolne do natychmiastowego usunięcia zła społecznego⁶⁷.

W tym samym podręczniku znajdują się zapisy pozwalające lepiej zrozumieć postępowanie przywódcy populistycznego:

[...] jest uosobieniem wszystkich nadziei ludu czy też mas ludowych. Zawsze jest to dobry „nowy przywódca”, z całą mocą odróżniany od złego „starego przywódcy” [...] Przywódca populistyczny potrafi schlebiać masom ludowym, odwołuje się do psychologii tłumu, żeruje na irracjonalnych uczuciach, roz-

⁶⁵ Odpowiedź na zapytanie autora o informację publiczną z Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku z dnia 25 czerwca 2018, archiwum autora.

⁶⁶ J. Blikowska, J. Ćwiek, *Burmistrz kontra sołtys: Klótnia po nawałnicy*, „Rzeczpospolita”, 30 marca 2018, <http://www.rp.pl/Polityka/180329050-Burmistrz-kontra-soltys-Klotnia-po-nawalnicy.html> [dostęp: 18 maja 2018].

⁶⁷ R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*. Kraków 2003, s. 579.

budza emocjonalne iluzje i roszczenia, mnoży obietnice bez pokrycia [...] przywdziewa paternalistyczne szaty „ojca narodu”, mimo że faktycznie nie wyrasta ponad poziom kacyka, demagoga, dyktatora, autokraty⁶⁸.

Wizerunek sołtysa Rytle jako bohatera wzmacniali celebryci, którzy zjawiali się w Rytle między innymi na koncertach charytatywnych⁶⁹. Niewątpliwie sołtys Rytle dla swych politycznych ambicji wykorzystał energię społecznego zrywu tuż po nawałnicy, kiedy angażowali się masowo między innymi strażacy Ochotniczych Straży Pożarnych, ale i mieszkańcy ziemi chojnickiej, a nawet osoby spoza tych terenów. W toku działania Komitetu Przywrócenia Gminy Rytle okazało się, że wśród pierwotnych inicjatorów ujawniają się silne konflikty, które w dalszej perspektywie będą paraliżować wcześniejsze zamiary powołania gminy Rytle⁷⁰.

ZAKOŃCZENIE

W wyniku przeprowadzonego badania pozytywnie zweryfikowano hipotezę stanowiącą przypuszczenie, że lokalne elity polityczne dążą do „skoku po władzę”. Dzięki zdobytemu po nawałnicy kapitałowi politycznemu proponują nową gminę na obszarze szczególnie dotkniętym kataklizmem, co jest sprzeczne z interesem społecznym mieszkańców. Ponadto pozytywnie zweryfikowano hipotezę pomocniczą prowadzonego badania, że nawałnica w Borach Tucholskich w sierpniu 2017 r. była katalizatorem dla artykulacji głęboko zakorzenionych i ugruntowanych już wcześniej postaw politycznych.

- Katastrofy naturalne mają potencjał katalizatora uspionych konfliktów politycznych i utrwalonych już wcześniej podziałów socjopolitycznych.

- Katastrofa naturalna spowodowała pojawienie się nośnego politycznie tematu, który został wyzyskany medialnie do walki politycznej.

- Katastrofy naturalne mogą godzić w integralność terytorialną państwa, wzbudzając postawy secesjonistyczne.

- W wyniku katastrof naturalnych powstaje grunt pod wyłanianie się przywódców populistycznych.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 577–578.

⁶⁹ A. Kłaman, *Artyści w Rytle. To był koncert w prezencie za wzajemną solidarność po nawałnicy*, 5 stycznia 2018, <http://www.pomorska.pl/wiadomosci/chojnice/a/artysci-w-rytle-to-byl-koncert-w-prezencie-za-wzajemna-solidarnosc-po-nawalnicy,12822680/> [dostęp: 6 czerwca 2018].

⁷⁰ Internet: <https://web.facebook.com/lukas.formella> [dostęp: 18 czerwca 2018].

- Katakлизм w Borach Tucholskich ujawnił swoistą statofobię⁷¹, która jest wykorzystywana przez lokalne elity polityczne jako paliwo ideologiczne służące realizacji własnych interesów politycznych.

- Luki w polskim prawie w zakresie organizacji samorządu terytorialnego, zwłaszcza w przedmiocie tworzenia nowych jednostek samorządu terytorialnego, sprzyjają pogłębianiu się konfliktów politycznych, a nawet dają możliwość manipulacji opinią publiczną i destabilizacji państwa, co wymaga szybkiej i skutecznej interwencji ustawodawcy.

Z czasem komitet utworzony na rzecz powołania gminy Rytel stracił swój impet, a poparcie dla sołtysa malało w miarę upływu czasu od nawałnicy⁷². Dlatego autor, po przeprowadzonych badaniach, postuluje odsunięcie w czasie, najlepiej o kilka lat, zarówno referendum lokalnego, jak i decyzji obywateli w sprawie przyszłości proponowanej gminy Rytel, tak aby mogli oni zapomnieć o szoku po katastrofie z 2017 r. Przede wszystkim jednak należy wstrzymać dalsze działania polityczne zmierzające do utworzenia gminy Rytel do czasu uzyskania wyników analizy, która pokaże, czy spełnione będą warunki przewidziane przez ustawodawcę dotyczące tworzenia nowych gmin, zwłaszcza zaś zgodności z zapisami Ustawy o samorządzie gminnym, art. 4 c ust. 3 pkt 1) i pkt 2).

⁷¹ Statofobia to lęk, strach, ale i wzdarga dla instytucji państwa. Zob. M. Waldoch, *Statofobia jako przyczyna cofania się fali demokratyzacji*, „Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość” 2018, t. XV, s. 97–124.

⁷² M. Drejer, *Nieudane spotkanie* Komitetu do spraw Utworzenia Gminy Rytel, https://www.weekendfm.pl/?n=71539&rytel-nieudane_spotkanie_komitetu_do_spraw_utworzenia_gminy_rytel [dostęp: 18 maja 2018].